

Hur ska jag orka? Om samtal från ensamamma mammor

"Jag blir jämt så arg på ungen. Är jag en dålig förälder?"

"Flickan saknar sin pappa. Han ringer bara när han är full."

"Jag är ensam med två tonåringar och ett krävande jobb. Hur ska jag orka?"

"Pojken vill inte åka till pappa. Måste jag tvinga honom?"

Rädda Barnen kämpar för barns rättigheter.

Vi väcker opinion och stöder barn i utsatta situationer – i Sverige och i världen.

Rädda Barnen ger ut böcker och rapporter för att sprida kunskap om barns förhållanden, ge vägledning och inspirera till nya tankar och diskussioner.

Vår vision är en värld där varje enskilt barn har ett värde och respekteras, där vi lyssnar till barn och lär av dem och där alla barn har möjligheter och framtidstro.

Anonymitet

Alla kontakter med Rädda Barnens Föräldraretelefon och Föräldraremail är anonyma. När samtal citeras i denna rapport har uppgifterna ändrats för att omöjliggöra identifieringen av enskilda personer.

© 2007 Rädda Barnen

ISBN: 978-91-7321-244-1

Art nr: 10033, version 2

Författare: Hanne Simonsen

Produktion: Ulla Ståhl

Rädda Barnen

107 88 Stockholm

Besöksadress: Landsvägen 39, Sundbyberg

Tel: 08: 698 90 00

Fax: 08-698 90 10

info@rb.se

www.rb.se

Plus/bankgiro: 90 2003-3

Innehåll

Förord	5
Sammanfattning	6
Telefon och mejl för föräldrar om barn	8
Tema 2006: Hur ska jag orka? Om samtal från ensamstående mammor	9
Samma ämnen men fler dimensioner	11
Var sätter man gränsen?	12
Fler samtal om våld i familjen	13
Skilsmässoproblem	14
Skolproblem	15
Barn som slåss och bråkar	16
Att inte räcka till	17
Ekonomiska problem	18
Få kommuner stödjer ensamstående mammor	19
Årsrapport 2006: Samtalen ökar – fler än någonsin fick stöd	22
Vem ringer och skriver?	23
De vanligaste problemen	23
Barnets familj: växelvis boende vanligt	26
Barnets ålder: Flest samtal om tonåringar	26
Vem ringer om vad?	27
Mer att läsa	29

Förord

I Rädda Barnens Föräldraretelefon och Föräldraremail arbetar engagerade föräldrar ideellt. Deras uppgift är att lyssna, fråga, uppmuntra och stärka. De ger föräldrar hjälp att bena ut trassliga situationer och se klarare vad som behöver göras. De delar med sig av egna erfarenheter och ger värme och medkänsla när det som bäst behövs. Svararna i telefon och mejl gör en ovärderlig insats för föräldrar och därmed även för deras barn. Eftersom samtalen är anonyma är det är sällan de får veta vad deras stöd har betytt för dem som ringer. Men ibland händer det. I november 2006 ringde en ung kvinna och berättade:

”Min mamma har ringt många gånger till er när jag var yngre. Jag var placerad i familjehem och hemskt olycklig, jag försökte till och med ta livet av mig. Mamma kämpade för att jag skulle få komma hem till henne och lyckades till slut, tack vare stödet från er. Nu är jag själv mamma, och oerhört lycklig över att jag lever. Nyss fick jag också veta att jag ska få ett skadestånd. Jag vill tacka er för att ni stöttade min mamma.”

Under år 2006 hade Rädda Barnen fler stödjande kontakter med föräldrar än under något år tidigare. Kommunernas stöd till föräldrar har ökat något under de senaste två åren, enligt uppgifter från Statens Folkhälsoinstitut. Det är bra att samhällets stöd har förbättrats, men fortfarande finns oerhört mycket kvar att göra. Bokhandlarnas hyllor är fulla av böcker om alla tänkbara aspekter på föräldraskap. Ämnet är fortsatt högaktuellt i medier och i den allmänna debatten. Det visar att föräldrars behov av stöd och råd på inget vis minskar.

Barn behöver och har rätt till stöd från sina föräldrar och från andra närstående vuxna. Staten är skyldig att ge föräldrar det stöd de behöver för att klara sin uppgift. Det slås fast i FN:s konvention om barnets rättigheter.

Hur ska en bra förälder vara? Frågar man barn själva får man veta att föräldrar ska lyssna, bry sig om, vara snälla och lagom stränga. Det låter enkelt, men är ändå så svårt ibland.

Hanne Simonsen

Verksamhetsledare, Rädda Barnens Föräldraretelefon och Föräldraremail

Sammanfattning

Under år 2006 hade Rädda Barnen fler stödjande kontakter med föräldrar än något tidigare år. Samtalen till föräldratelefonen ökade med cirka 15 procent, och uppgick till 1 892 stycken. Under året startades också föräldr mejlen, som är ett led i Rädda Barnens arbete med att bredda stödet till föräldrar. Föräldr mejlen hade kontakt med 357 personer. Det sammanlagda antalet kontakter i telefon och mejl uppgick till 2 249.

En stor del av samtalen till Rädda Barnens Föräldrtelefon kommer från ensamstående mammor. I grunden är ofta de problem man möter som förälder sig lika, oavsett om man är ensamstående eller sammanboende, men för ensamstående föräldrar tillkommer ofta ytterligare svårigheter som har att göra med livet som ensamstående. Många ensamma mammor vittnar om ensamhet, känslor av otillräcklighet, hög arbetsbelastning och dåligt med tid, ekonomiska bekymmer, konflikter med barnens pappor och rädsla för våld och kränkningar.

Rädda Barnen har genomfört en enkätundersökning av de 35 kommuner i Sverige som har högst andel barn till ensamstående. Den visar att bara fem kommuner erbjuder någon form av öppen verksamhet riktad särskilt till ensamma mammor. Rädda Barnen uppmanar alla Sveriges kommuner att inventera ensamstående mödrars behov av stöd och att därefter förbättra sin föräldrastödjande verksamhet.

Årsrapporten för 2006 inleds med en fördjupning i samtalen från ensamstående mödrar. Därefter följer en rapport om alla samtal till telefonen och föräldr mejlen.

Årsstatistiken för föräldrtelefonen och föräldr mejlen visar att tre problemområden dominerade. Det är för det första problem som rör barnets utveckling och gränssättning, för det andra skilsmässorelaterade problem och för det tredje barn som far illa på grund av våld, missbruk eller psykisk ohälsa i familjen. Mer än hälften av alla mejl och samtal handlar om något av dessa ämnen. Många samtal handlar också om problem i skolan och problem förknippade med barnets beteende: barn som är aggressiva och utåtagerande eller deprimerade och självdestruktiva.

Nästan tre fjärdedelar av samtalen kommer från mammor. Resten fördelas lika mellan pappor och andra än föräldrarna. Andelen samtal från andra än föräldrar har ökat långsamt under hela 2000-talet och nådde 2006 sin högsta nivå någonsin: 14 procent. I mejlen är andelen samtal från andra än föräldrar ännu högre. När andra än föräldrarna hör av sig är barn som far illa det vanligaste ämnet. Pappornas kontakter handlar i ungefär vart tredje fall om skilsmässoproblem.

Tonåringar är den åldersgrupp man ringer och mejlar mest om. Tonårssamtalen handlar oftast om gränssättningsproblem. Samtalen om de allra minsta barnen, under 2 år, minskar långsamt medan andelen samtal om ungdomar som är 18 och äldre ökar i motsvarande mån.

Rädda Barnens erfarenheter från det mångåriga arbetet med föräldrategtelefonen visar att i synnerhet separerade och ensamstående föräldrar, pappor, föräldrar till tonåringar och föräldrar med utländsk bakgrund behöver stöd i sin föräldraroll. Dessa grupper av föräldrar bör uppmärksammas särskilt av kommunerna.

Telefon och mejl för föräldrar om barn

Rädda Barnens Föräldraretelefon och Föräldraremail finns till för barnens skull. Barn behöver trygga föräldrar. Inte perfekta föräldrar som aldrig gör fel, bara föräldrar som är sig själva och tror på sin förmåga och sitt omdöme. Sådana är de flesta föräldrar för det mesta. Men det finns tillfällen då orken tryter, då problemen hopar sig och det mesta verkar omöjligt. Föräldraretelefonen och mejlen är till för sådana tillfällen. Vi erbjuder medmänskligt stöd, ett lyssnande öra och hjälp att sortera i tankar och känslor.

Föräldraretelefonen har funnits i sexton år och är en av Rädda Barnens mest uppskattade verksamheter. Telefonen bemannas av cirka 170 ideellt arbetande medlemmar, som finns på sju platser i landet. De är alla själva föräldrar, med gott om livserfarenhet att dela med sig av. De har gått igenom Rädda Barnens utbildning i föräldraretelefoni, och en personlig intervju där deras lämplighet för uppdraget bedömts. Föräldraretelefonen har öppet alla dagar i veckan. Samtalen är alltid anonyma och kostar bara en markering.

Rädda Barnens Föräldraretelefon 020-786 786

I april 2006 startades föräldraremailen, ett komplement till telefonen för den som hellre vill skriva än prata i telefon. I föräldraremailen svarar en mindre grupp föräldrar. De har samma utbildning och erfarenhet som telefonsvararna. Mejlerna når man dygnet runt.

Rädda Barnens Föräldraremail: www.rb.se/foraldrar

Hjälpt gärna till att sprida information om Rädda Barnens Föräldraretelefon och Föräldraremail. Folder (art nr 3302) och affischer (3304) kan beställas i Rädda Barnens bokhandel på nätet: www.rb.se/bokhandel eller per telefon 08 698 90 20. Annonsooriginal och banners kan laddas ned från Rädda Barnens hemsida www.rb.se

Tema 2006: Hur ska jag orka?

Om samtal från ensamamma mammor

Rädda Barnens Föräldrareföret har alltid varit mest mammornas telefon. Genom alla år har mammor ringt flest samtal, pappor och andra än föräldrarna betydligt färre. Mönstret stod sig även år 2006. Då kom 72 procent av samtalen från mammor.

Det kan ses som en återspeglning av de rådande mönstren i samhället. Trots allt tal om jämställdhet är det i de flesta familjer fortfarande mamman som har huvudansvaret för allt som rör barnen.

Ofta etableras den här skillnaden i ansvarsfördelning redan när det första barnet kommer och mamman tar ut största delen av föräldraledigheten. Eftersom hon tillbringar mycket mer tid med barnet får hon en närmare kontakt och ett tolkningsföreträde. Både hon själv, pappan och omgivningen betraktar det som självklart att det är hon som bäst kan tolka barnets signaler och förstå vad barnet behöver. Det här leder i sin tur ofta till att pappan förblir en ganska osäker förälder och att mammans roll blir allt mer dominerande i takt med att barnet växer och kanske får syskon. Om föräldrarna separerar kan det här innebära att pappan får svårt att behålla en naturlig vardagskontakt med barnen och att han successivt släpper taget och blir en frånvarande pappa, trots att han själv egentligen hade velat ha det annorlunda.

Enligt Barnkonventionen har barnet rätt till båda sina föräldrar och föräldrarna har gemensamt ansvaret för barnets uppfostran och utveckling. Om vi ska komma närmare ett förverkligande av Barnkonventionen krävs det aktiva insatser från samhället för att förändra traditionella vanor och attityder. En viktig komponent i det arbetet är att öka pappornas uttag av föräldraledighet. Att själv ha ansvar för att vårda barnet redan från det är litet hjälper en förälder att växa in i sin roll.

Men olikheten i ansvarsfördelning mellan föräldrarna behöver inte vara hela förklaringen till att pappor ringer mindre än mammor. Det kan också vara så att pappor skulle vilja ha andra sorters stöd än det som erbjuds av Rädda Barnens Föräldrareföret och andra hjälptelefoner. Att utveckla stödformer som passar även pappor är en viktig uppgift, inte bara för Rädda Barnen utan kanske än mer för kommuner och landsting. Även de föräldragrupper som erbjuds idag lockar färre pappor än mammor.

Ett annat mönster som är sig likt sedan många år i föräldrareföret är att huvuddelen av samtalen handlar om barn med skilda föräldrar. År 2006 rörde 68 procent av samtalen barn vilkas föräldrar inte bodde tillsammans, och 26 procent handlade om barn med sammanboende föräldrar. Det här är det omvända förhållandet jämfört med situationen för alla barn i Sverige. Se diagram 1. Barn med skilda föräldrar är alltså kraftigt överrepresenterade i föräldrareföret. Förklaringen till detta är troligen inte att skilsmässor skapar problem, utan att problem skapar skilsmässor. När föräldrarna har stora relationsproblem eller när

det förekommer våld, missbruk eller psykisk ohälsa i familjen, leder det ofta till att föräldrarna separerar. Men det betyder inte att de problem som ledde till skilsmässan upphör. De gemensamma barnen binder samman separerade föräldrar och konflikter fortsätter att skapa svårigheter för både barn och föräldrar.

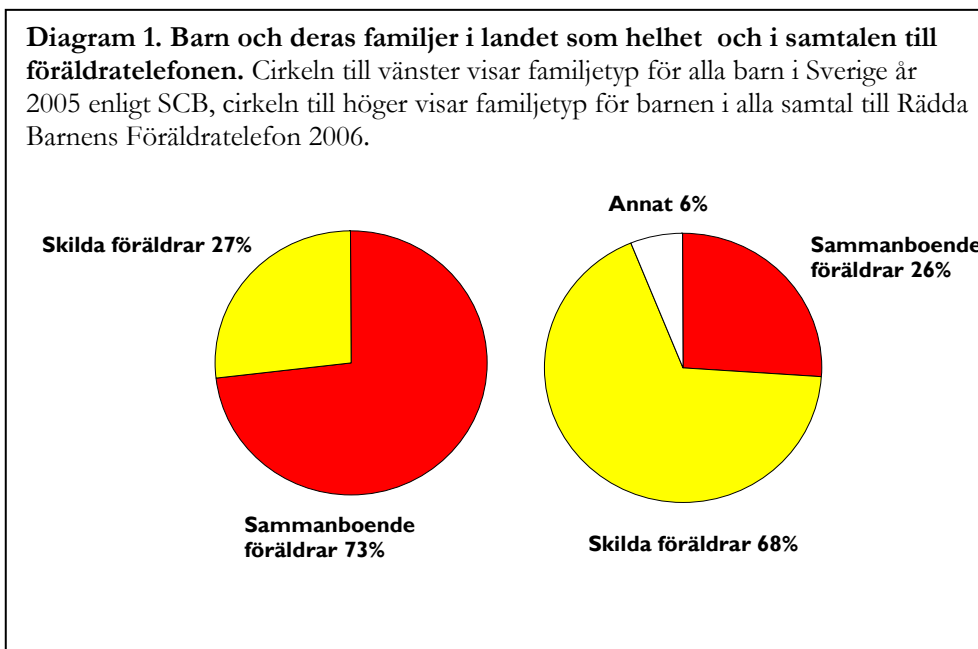

Diagram 1 visar fördelningen på familjetyp i föräldraretelefonen oavsett vem som ringer. Väljer man att titta enbart på de samtal som mammor ringer, finner man att nästan 70 procent av de mammor som ringde under 2006 var separerade, och 43 procent var ensamstående. Som ensam mamma definierar vi i föräldraretelefonen den mamma som har barnet eller barnen boende hos sig den största delen av tiden, och som inte har någon ny make eller sambo.

Rädda Barnen har i flera nyligen utgivna rapporter uppmärksammat de ensamstående mammornas situation, främst på det ekonomiska området. Både i rapporten "Ensam är fattig" och i "Barnfattigdomen i Sverige, årsrapport 2006" påvisas att en hög andel av de ensamstående mödrarna och deras barn lever i stor ekonomisk utsatthet. I föräldraretelefonens årsrapport vill vi komplettera bilden genom att speciellt studera vad de ensamstående mammorna tar upp i sina samtal. Det handlar då inte så mycket om ekonomi som om känslor av otillräcklighet, hög arbetsbelastning, otrygghet, tungt ansvar och ensamhet.

"Hur ska jag orka?" utbrister en mamma som har kämpat ensam i fem år för att få hjälp åt sin son som är utåtagerande och har stora svårigheter i skolan. En mamma med två döttrar beskriver hur hon jobbar heltid och kommer hem sent på kvällarna, aldrig tycker sig hinna med barnen och aldrig får tid för sig själv. En ung mamma med tvåårig son berättar om arbetslöshet och dålig ekonomi, och ständiga skuld känslor för att hon låter sina bekymmer gå ut över sonen. En annan mamma känner sig så värdelös att hon funderat på självmord.

Mödrarnas trötthet, uppgivenhet, ensamhet och desperation påverkar självklart barnen. Så gör också den ekonomiska knapphet som många barn till ensamstående lever med. Alla barn har rätt till trygghet och rätt att utveckla sina inneboende förmågor. För att förverkliga dessa rättigheter krävs att samhället ger bättre stöd till ensamstående föräldrar. En stor majoritet av dem är kvinnor. En liten del av dem har hittat fram till Rädda Barnens Föräldratelefon och fått möjlighet att prata en stund med en medmänniska och medförälder. Ibland räcker det med detta. ”Det var skönt att få prata av sig, nu mår jag mycket bättre” kan de säga som avslutning på samtalet. Andra gånger kan samtalet mynna ut i att mamman bestämmer sig för en åtgärd, till exempel att ringa pappan, kontakta skolan eller söka hjälp hos socialtjänsten eller barnpsykiatrien. Men Rädda Barnens Föräldratelefon kan inte och ska inte ersätta samhällets insatser för ensamstående mammor och deras barn.

Samma ämnen men fler dimensioner

I grunden är föräldrars problem sig lika oavsett om mamma och pappa lever tillsammans eller inte. Det handlar ofta om problem som rör barnets utveckling, och svårigheter att veta var man ska sätta gränserna. Men i de ensamma mammornas samtal är problembilden ofta mer komplicerad. Samtalet innehåller fler dimensioner. En frånvarande pappa, mammans sjukdom, utmattning, arbetslöshet, ensamhet och otillräcklighet läggs ovanpå de svårigheter som rör barnet självt, antingen det nu handlar om skoltrötthet, utåtagerande beteende eller om gränstestande tonåringar.

Vissa samtalsämnen är betydligt vanligare bland de ensamma mammorna. Det gäller i synnerhet skilsmässoproblem, men också våld i familjen och känslor av otillräcklighet som förälder.

Tabell 1. Vanligaste samtalsämnena efter vilken typ av familj barnet bor i

Med båda föräldrarna:	Antal samtal	%	Med ensam mamma:	Antal samtal	%
Barnets utveckling och gränssättning	104	32	Barnets utveckling och gränssättning	87	20
Våld, missbruk eller psykisk ohälsa i familjen	34	10	Våld, missbruk el. psykisk ohälsa i familjen	76	17
Skolproblem	30	9	Skilsmässa, konflikter om vårdnad, boende, umgänge	74	17
Utåtagerande beteende hos barnet	29	9	Skolproblem	40	9
Relationsproblem i familjen	23	7	Utåtagerande beteende hos barnet	37	8
Depression, självdestruktivitet hos barnet	23	7	Otillräcklighet som förälder	28	6

I tabell 1 jämförs de vanligaste samtalsämnena när ensamma mammor ringer med dem som sammanboende föräldrar ringer. Vart tredje samtal om barn som bor med båda föräldrarna handlar om utveckling och gränssättning. Det är det klart

vanligaste samtalsämnet. Därefter följer en rad ämnen som har mellan 7 och 10 procent av samtalen. Skilsmässor finns inte med bland dem, utan har hamnat utanför tabellen med sina 4 procent. När ensamstående mammor ringer är utveckling och gränssättning ett mindre dominerande problem, det är nästan lika vanligt att de ringer om skilsmässor eller våld i familjen. Nedan görs en fördjupning i de vanligaste samtalsämnena när ensamstående mammor ringer.

Var sätter man gränsen?

Samtalen om barnets utveckling och gränssättning visar att problemen kan vara högst likartade för både för ensamstående och sammanboende. Det handlar om vad som är "normalt" vid en viss ålder, eller hur man som förälder bäst ska hantera barnets beteende i olika vardagsituationer. Ett typiskt gränssättningsproblem kan presenteras av vilken förälder som helst:

"14-årig dotter som hela tiden ifrågasätter gränserna. Vill gå på stan sent, sova över hos kompisar, etcetera. När mamman inför nya förbud vägrar hon acceptera dem."

Samtalen om barn som lever med båda föräldrarna handlar oftare om ganska vardagliga och mindre djupgående problem. Om det vittnar också det faktum att sammanboende föräldrar mindre ofta har sökt hjälp för problemen, t ex hos skola, socialtjänst eller barnpsykiatri. Exempel på samtal om utveckling och gränssättning från sammanboende föräldrar:

"10-åriga flickan äter för mycket godis. Hon blir arg om hon inte får göra detta."

"Pappa ringer om treårig pojke som inte vill borsta tänderna."

"Pojke 15, är duktig i skolan och med allt annat, har nu träffat en gullig tjej. Föräldrarna oroliga. Ska hon få sova över?"

"Äldsta flickan, tre år, börjat kissa på sig och vill ha blöja. Är svartsjuk på lillebror, 4 månader. Mamma var själv medveten om att flickans reaktion berodde på att hon fått ett syskon."

I samtalen från ensamstående mammor tillkommer ofta problem som är mammans egna, som till exempel att ständigt ha ont om tid, att inte få stöd av barnets pappa, att över huvud taget känna sig ensam och utan nätverk. Föräldrarnas berättelser i telefon får stöd i statistiken. Studier av tonårsföräldrar och deras tonåringar på Södermalm och i Västerås utförda på uppdrag av Sveriges makalösa föräldrar visar att ensamstående mammor tillbringar mindre tid med barnen och har mindre tid för sig själva än sammanboende mammor.¹ Tidsanvändningsstudier av SCB visar att barn till ensamstående mammor tillbringar mindre tid med mamman än vad barn till sammanboende gör.² Exempel på samtal om utveckling och gränssättning från ensamstående mammor:

---

¹ "Det är skillnad" och "Lika för alla?" Sveriges makalösa föräldrar

² SCB: Barnens tid med föräldrarna. Demografiska rapporter 2004:1

”Ensamstående mamma med två tonåringar som väntar sig full service, vill inte hjälpa till alls. Mamman pluggar och tycker att hennes arbetsbörda hemma blir för tung när hon inte får hjälp. Till slut kommer vi fram till att hon ska ordna ett familjeråd då man gemensamt gör upp något slags arbetsschema.”

”Sonen, 16, sitter väldigt mycket framför datorn. Nu under sommaren har han inte velat gå ut eller göra något annat än ”dega”. Han verkar inte må dåligt, men mamman oroar sig för att han ska bli ensam och asocial. Jag tror hon tyckte det var en lättnad bara att prata om problemet för hon hade inte så många runt omkring sig att prata med.”

”Ensam mamma med treårig dotter som kräver all hennes tid. Pappan vill ej medverka i barnets uppfostran. Går på dagis, där personalen ej ser något problem i hennes beteende. Mamman trött.”

”Ensam mamma, sjukskriven sedan i somras, bor med 14-årig flicka som vill bestämma allt: både hur mamman ska klä sig och uppföra sig och sina egna tider för hemkomst och vad familjen ska ha till middag. Hon säger själv att det är svårt med gränser. Hon verkar vara en ensam människa. Tipsar henne om Cecilia Torudds böcker om ”ensamma mamman” och böcker om tonåringar på biblioteket.”

Fler samtal om våld i familjen

Enligt Brottsförebyggande rådets statistik är ensamstående mammor i högre grad än andra utsatta för våld. Dubbelt så många ensamstående kvinnor med barn har under det senaste året varit utsatta för våld eller hot om våld, jämfört med kvinnor som grupp. Den högre närvaron av våld inverkar på tryggheten i hushållet och påverkar därmed även barnens situation negativt.³

Även i samtalen till föräldrategnet är det vanligare att ensamstående mammor tar upp problem med våld i familjen, än att sammanboende mammor gör det. Förklaringen till skillnaden är troligen inte att separationer skapar våldspåverkan utan att tidigare våldspåverkan har lett till separationer. Våldet riktas ibland bara mot mamman, ibland mot något av barnen, ibland mot både mamma och alla barnen. Ibland förekommer även missbruk och psykisk ohälsa i samma familj.

”Mamma med två barn, 6 och 4, misshandlad både fysiskt och psykiskt av sin före detta man. Mycket rädd för mannen. Pappan ska ha barnen varannan helg, men ofta vägrar de gå dit. Pappan är mycket kontrollerande och svartsjuk. Mamman har ej vågat anmäla honom för misshandel.”

”Mamma med självkänslan i botten, orolig för 8-årig pojke med aggressiv far. Pojken bor delvis hos pappan, som misshandlat mamman, har dömts för detta. Mamman upplever att alla är emot

---

³ Brottsförebyggande rådet (www.bra.se)

henne. Rädd att förlora vårdsnaden, vågar inte sätta gränser, varken för barnet eller andra. Behöver mycket stöttning.”

”Ensamstående mor med två barn, 7 och 12 år. Har bott på kvinnohus några månader. 7-åriga pojken mycket aggressiv, har blivit misshandlad av sin far. Mamman blev lugnare under samtalets gång, Mamman kommer att ringa igen, det hjälpte henne för stunden. Skulle även söka psykologhjälp för sonen.”

”Familjen väntar på rättegång mot pappan som misshandlat barnen under flera år. Föräldrarna nu skilda, men pappan fortsätter när tillfälle ges. Nu har mamma polisanmält, men har ångest och sömnsvärigheter. Mycket orolig för barnen, särskilt den femtonåriga flickan, som visar apati. Vill ej gå i skola eller träffa kompisar.”

Skilsmässoproblem

”Ensam mamma” är ett uttryck laddat med många känslor och föreställningar, och fortfarande med en hel del fördomar. För inte så länge sen var det ett svårt socialt stigma att vara mamma utan att vara gift. Ännu längre tillbaks blev man rent av odugligförklarad som förälder. Följande text finns i Fattigvårds-kommitténs betänkande från år 1839:

”Den som blifvit Mor under otucktig lefnad saknar vanligtvis både fallenhet, förmåga och sann böjelse att uppfostra det barn som hon icke af plikt utan af odygd givit lifvet”⁴

Åsikten att bara gifta par borde ha barn återspeglades i forna tiders lagstiftning, som inte gav de så kallade ”oäkta” barnen några rättigheter, inte ens arvsrätt efter modern. Skilsmässor var ovanliga i Sverige till en bit in på sextiotalet. Om föräldrarna skildes hette det i den lag som gällde till början av 1920-talet, att den av föräldrarna som var ”vällande” till skilsmässan förlorade rätten att ha barnen ”nära sig”.

I dag är skilsmässor inte längre något ovanligt. Ungefär 25 procent av alla barn har skilda föräldrar. Vår lagstiftning kring skilsmässor utgår inte längre från föreställningar om rättvisa föräldrarna emellan, utan från principen att barnets bästa ska vara avgörande i beslut om vårdnad, boende och umgänge. Men fortfarande finns nog hos många människor en föreställning om att skilsmässor är av ondo, och orsaken till många problem både för barnen och för samhället i stort.

En skilsmässa är en livskris, inte bara för föräldrarna utan också för barnen. Den tar tid att bearbeta och kan göra barn ledsna, oroliga och arga. Många barn får också svårt att sova, svårt att koncentrera sig, ont i magen eller huvudvärk. Det visar bland annat erfarenheterna från Rädda Barnens projekt Skiljas⁵, som bland annat erbjuder samtalsgrupper för barn med skilda föräldrar.

---

⁴ Holmdahl, Barbro (2000) *Tusen år i det svenska barnets historia. Studentlitteratur, Lund*

⁵ *Familjerådgivning för barn. Skiljas.rb.se. Årsrapport, februari 2007.*

Men föreställningen att en skilsmässa är skadlig för barnen på längre sikt finner inte något stöd i modern forskning. Istället pekar det mesta på att barn med skilda föräldrar klarar sig lika bra i livet som barn som vuxit upp med båda sina föräldrar. Det är till exempel inte vanligare med sociala problem eller psykisk ohälsa bland skilsmässobarn i allmänhet. Men det finns en viktig reservation. Om föräldrarnas konflikt har varit svår i samband med och efter skilsmässan, så sätter det spår i barnets psykiska hälsa. Det visar en avhandling av Michael Gähler vid Stockholms universitet. Den visar också att allra sämst mår de barn som vuxit upp i en familj där man bråkat mycket men inte skiljt sig.⁶ Det verkar alltså som om det är konflikter som är långsiktigt skadliga för barn, inte skilsmässor.

När ensamstående mammor ringer om skilsmässorelaterade problem handlar det ofta om svårigheter att komma överens med pappan om umgänget med barnen, och om barn som inte vill åka till pappa. Andra ämnen som ofta återkommer är missnöje med pappans bristande engagemang i barnet, och oro för att pappan vanvårdar barnet när han har hand om det.

”En kvinna ringer om sin son, 7, som har dålig kontakt med sin far. Mamman önskar att kontakten vore bättre, men pappan ringer bara när han är berusad. Hon har nyligen träffat en ny man men sonen blir rasande så fort han kommer på tal.”

”Dottern, 9 år, bor numera enbart hos mamma. Egentligen ska hon bo växelvis, men hon vägrar. Pappan vägrar å sin sida att betala underhåll, eftersom han har dom på att flickan ska bo växelvis.”

”Föräldrarna är separerade och pojken, sex år, bor hos mamman. Ska träffa pappan varannan helg, men vill inte. Mamman anser att pappan missköter pojken och gör inga försök att skicka iväg honom till pappa. Nu har pappa stämt mamma och utredning pågår, mamma orolig för utgången.”

”Ensamstående mamma med fyraårig dotter. Hon är mycket rädd för sin före detta man och har ofta svår ångest. De har varit på ett samarbetsamtal hos socialtjänsten men mamman tyckte inte det ledde någonvart. Pappan följer inte överenskomna tider, är argsint, ljuger och manipulerar.”

Skolproblem

Samtalen om skolproblem kan handla om barn som vantrivs i skolan, är stökiga och får ideliga tillsägelser av lärarna. Bland de äldre barnen handlar det ofta om skoltrötthet, skolk och dåliga skolresultat. En del föräldrar ringer därför att deras barn blir mobbade, och för att skolan inte visar någon vilja att ta itu med saken.

Barn som bor med en ensamstående förälder anger i högre grad än andra barn att det är stökigt i klassrummet, att undervisningen går för fort fram och att de inte får den hjälp de behöver av läraren. Det visar den levnadsnivåundersökning bland

---

⁶ Gähler, M. 1998. *Life After Divorce. Economic, Social and Psychological Well-being among Swedish Adults and Children Following Family Dissolution.*

barn 10-18 år som utredningen Barns och ungdomars välfärd (SOU 2001:55) gjorde år 2000. Utredarna själva tror att en möjlig förklaring till detta är att barn med ensamstående föräldrar oftare går i skolor i socialt utsatta områden.

Samtal till föräldratelefonen om skolrelaterade problem är lika vanliga bland ensamstående som sammanboende mödrar. Innehållet i samtalen skiljer sig inte åt på något avgörande sätt beroende på vilken typ av familj barnet bor i, men de ensamma mammorna kan ibland berätta om en frånvarande eller aggressiv pappa, som mamman själv ser som en del av problemet.

”Ensamstående mamma till två barn. Nioåriga dottern mobbas i skolan. Hon är blyg och ängslig. Mamman skilde sig för något år sedan från pappan som misshandlade barnen.”

Barn som slåss och bråkar

De flesta barn med separerade föräldrar bor hos sin mamma, och nästan 70 procent av dem har kontakt med sin pappa varje vecka eller varje månad.⁷ Resterande drygt 30 procent har sällan eller aldrig kontakt med pappan. Det rör sig om cirka 90 000 barn. Då och då hör man uttalanden om att barn som bara bor med mamma och inte har kontakt med pappan tar skada på grund av att de saknar en manlig förebild. När det talas om våld i samhället framhålls det till exempel att de unga män som begår våldshandlingar ofta vuxit upp med en frånvarande far.

Chefssjuksköterskan på Södersjukhusets akutmottagning säger till exempel: ”Det går inte att säga att den ökande aggressionen i samhället beror på videovåld eller droger. Det är så otroligt många faktorer som spelar in; segregationen, nedrustningen av välfärden, splittrade familjer. Vi har oerhört många ensamma mammor som är urduktiga på att uppfostra barn, men de kan aldrig hjälpa pojkar att bli män.”⁸

På senare år har bland andra nätverket Lost Daughters United också uppmärksammat flickors behov av en närvarande pappa.

En sammanställning av forskning på området visar att en far som är engagerad i barnet främjar barnets psykiska hälsa och sociala anpassning. Däremot går det inte att visa att en enbart i fysisk mening närvarande fader har betydelse för barnets utveckling och välfärd. Det verkar istället som att vuxna personer som långvarigt engagerar sig i ett barn har en gynnsam inverkan, oavsett om personen är en man eller en kvinna.⁹ Att barn till ensamma mammor tar skada på grund av att det inte finns en pappa i huset är därför en felaktig slutsats.

Att leva med ett barn som ofta visar aggressivitet och ilska innebär en stor påfrestning för vilken förälder som helst. Ofta leder barnets beteende till problem i skolan, och som förälder kan man få kämpa hårt för att barnet ska få det stöd som behövs, antingen det nu handlar om resurspersoner i skolan eller behandling på barnpsykiatri. För en ensamstående mamma kan kampen bli ännu svårare om

⁷ Undersökningen om levnadsförhållanden (ULF), SCB

⁸ Tidningen Socialpolitik nr 1/1999

⁹ Fäders betydelse för barns och ungdomars hälsa. Statens Folkhälsoinstitut R 2004:17

pappan är oförstående eller frånvarande. Många av samtalen vittnar om känslor av ensamhet och utmattning.

”Mamma med två pojkar, 6 och 13 år. 13-åringen har troligen ADHD enligt mamma. Nyligen har även lillebror blivit arg och utåtagerande, idag fick mamma hämta honom i skolan efter att han slagit en annan pojke. Mamma är förtidspensionerad och orkar inte med att även den yngste nu har problem. Pappan har inte träffat barnen på flera år och vägrar skriva på de papper som behövs för att de ska få hjälp.”

”Ensamstående mamma med tre barn. Sjuåringen har resursperson i skolan, fyraåringen är mycket våldsamt och utåtagerande, kräver ständig tillsyn. Pappan skyller alla problem på mamman och tycker inte han har anledning att göra något, det är hon som måste skärpa sig. Mamma gråter, helt uttröttad.”

”Pojken, 14 år, är våldsamt aggressiv, hotar med kniv, slår sönder möbler och saker. Talar nedsättande om mamma, hånar och hotar henne. Pappan finns knappt till, har aldrig brytt sig.”

Att inte räcka till

Under år 2006 tog föräldrategnet emot 65 samtal som huvudsakligen handlade om föräldrarnas egna känslor av otillräcklighet. Nästan hälften av dem kom från ensamstående mammor. Samtalen kommer från mammor med barn i alla åldrar från spädbarn och uppåt.

I studien ”Det är skillnad” som handlar om tonårsföräldrar och deras barn på Södermalm i Stockholm har ensamstående mammor fått uppge vilket stöd de behöver. Listan är lång och upptar bland annat ekonomiskt stöd, avlastning i hemmet, egenterapi, stödsamtal, samarbetsamtal, stöd från skolan och föräldrabildning. Rädda Barnens Föräldrategnet och Föräldramejl erbjuder stödjande samtal, men det räcker inte till för alla. Kommunerna är ansvariga för att ge föräldrar det stöd de behöver, och ensamstående mammor är en grupp föräldrar som kommunerna särskilt borde uppmärksamma.

”Mamma med utländsk bakgrund känner sig isolerad. Inga släktingar eller bekanta som har barn. Upplever att hon och 18 månaders pojken blir för ensamma, och undrar om Rädda Barnen har någon verksamhet där små barn kan få träffa andra barn.”

”Mamman är totalt slut, har ingen avlastning. Efter skilsmässan har pappan bara träffat den treåriga flickan någon enstaka lördag. Mamman oroar sig också för att hon blir så väldigt arg på dottern när hon sätter sig på tvären. Hon tycker sig vara en värdelös mamma och vet inte hur hon ska göra. Hon säger sig ha funderat på självmord.”

”Mamman undrar vad hon ska göra. Hon börjar bli trött på att aldrig ha tid för sig själv. Pappan är kriminell och den sjuårige pojken träffar honom ytterst sporadiskt. Mamman ägnar sig väldigt

mycket åt sonen och de gör mycket tillsammans, men hon behöver också tid för sig själv. Kom fram till att hon skulle göra ett veckoschema och lägga in tider för sig själv.”

”Ensam mamma med två barn, tolv och femton, krävande jobb, kommer sällan hem före sex, hinner inte med barnen, får aldrig vara i fred, uttröttad. Men barnen mår bra, fungerar i skolan och har många kompisar.”

”Ensamstående mamma vars äldsta dotter är aggressiv och besvärlig. Mamman kände hårda krav på jobbet och att hon inte orkade med jobb, barn och hem själv. Hon hade ingen möjlighet till avlastning.”

”15-årig pojke med tonårsbeteende, skolkar från skolan, allmänt otrevlig mot mamman, ständiga konflikter med yngre syster. Mamman är ensam och tycker inte att hon räcker till alls. Vill ha något gott råd som löser problemen. Vi prövar lite olika idéer men konstaterar tillsammans att det inte är lätt att vara ensamstående mamma till tonåringar.”

Ekonomiska problem

Den mest framträdande skillnaden mellan ensamstående och sammanboende föräldrars livsvillkor handlar om ekonomin. Mer än hälften av alla ensamstående kvinnor med barn har svårt att klara löpande utgifter. Motsvarande andel bland samboende föräldrar är 14 procent. Nästan hälften av alla ensamstående mammor har ingen ekonomisk buffert.¹⁰ Rädda Barnens rapporter om barnfattigdomen i Sverige visar att framför allt två grupper av barn löper en kraftigt höjd risk att leva i ekonomisk utsatthet: barn med utländsk bakgrund och barn till ensamstående. I dag lever 47,5 procent – nästan hälften – av de fattiga barnen i Sverige med en ensam vårdnadshavare. Skillnaderna i uppväxtvillkor mellan barn till ensamstående och sammanboende föräldrar har förstärkts.¹¹

44 procent av alla barn som bor med en ensamstående förälder är trångbodda, mot 18 procent av dem som bor med båda föräldrarna.¹² 59 procent av alla ensamstående kvinnor med barn bor i hyresrätt, mot 20 procent av alla sammanboende med barn.¹³ Barn i hyresrätter känner sig oftare otrygga i närområdet än barn som bor i villa eller bostadsrätt.¹⁴

I föräldratelefonens samtalsrapporter hamnar ekonomiska problem under rubriken ”övriga problem i familjen” och är inte särskilt vanligt förekommande samtalsämnen. Men när ensamma mammor ringer dyker de ekonomiska problemen upp ibland, som en av många svårigheter att tampas med.

---

¹⁰ SCB:s levnadsnivåundersökningar

¹¹ Barnfattigdomen i Sverige. Årsrapport 2006. Tapio Salonen och Rädda Barnen 2006

¹² SOU 2001:55

¹³ SCB:s levnadsnivåundersökningar. Siffrorna gäller år 2005

¹⁴ SOU 2001:55

”Ensamstående mamma med flicka 8 och pojke 17 är sjuklig och arbetslös och har stora ekonomiska problem. Ligger efter med hyran och hotas av vräkning.”

”Mamma till två flickor i tonåren har stora kontokortsskulder. Nu har kronofogden ökat beloppet som hon måste betala varje månad. Barnen mår psykiskt dåligt. Har inte råd att göra någonting, varken bio, godis eller badutflykter.”

”Ensamstående mamma vill tala om sin egen situation. 15-åriga dottern har flyttat hem till pappa och bara lillpojken är kvar hemma. Nu får mamman inget bostadsbidrag längre och vet inte hur hon ska klara sig. Vill helst inte söka socialbidrag. Säger som avslutning att det var bra att prata, nu löser det sig nog.”

”Pojken, tre och ett halvt år, pratar om jul, jultomten och presenter. Mamman har små ekonomiska resurser och vet inte hur hon ska svara barnet.”

Få kommuner stödjer ensamma mammor

Ensamstående mödrars samtal och mejl till Rädda Barnen ger en bild av ensamhet, hög arbetsbelastning och stort ansvar, känslor av otillräcklighet, oro för dålig ekonomi och för att inte räcka till för barnen. Mammorna berättar också om konflikter med barnens pappor och rädsla för hot och våld.

År 2005 bodde drygt 340 000 barn i Sverige med en ensamstående mamma. Det är 18 procent av alla barn.¹⁵ Det är betydligt vanligare att barn bor med en ensam mamma än med en ensam pappa. Ungefär 85 procent av alla barn som bor med en ensam förälder bor med mamma, 15 procent med pappa. Andelen barn med ensam förälder varierar mycket mellan kommunerna, och även mellan länen. I tabell 2 återfinns de 35 kommuner i Sverige som år 2004 hade högst andel barn som bor med en ensamstående förälder. Nio av dem ligger i Stockholms län, fyra i Dalarna, fyra i Gävleborg, tre i Värmland och tre i Västmanland. Skåne, Örebro, Jämtlands och Södermanlands län har vardera två kommuner på listan.

---

¹⁵ SCB: Barn och deras familjer 2005

Tabell 2. Föräldrastöd i kommuner med hög andel barn med ensamstående förälder

	Kommun	Län	% barn med ensamstående förälder ¹⁶	Finns föräldrastöd?	Finns stöd till ensamstående mammor?
1	Sundbyberg	Stockholm	33,4	Ja	Nej
2	Munkfors	Värmland	31,3	Nej	Nej
3	Stockholm: Bromma	Stockholm	28,7*	Ja	Ja
	Stockholm: Rinkeby	Stockholm	28,7*	Ja	Vet ej
4	Solna	Stockholm	28,3	Ja	Nej
5	Filipstad	Värmland	26,8	Ja	Nej
6	Malmö: Limhamn- Bunkeflo	Skåne	26,7*	Ja	Nej
	Malmö: Rosengård	Skåne	26,7*	Ja	Nej
7	Ljusnarsberg	Örebro	26,5	Nej	Nej
8	Upplands-Väsby	Stockholm	26,4	Ja	Nej
9	Landskrona	Skåne	26,4	Ja	Nej
10	Dorotea	Västerbotten	26,3	Ja	Nej
11	Ludvika	Dalarna	26	Ja	Nej
12	Göteborg: Torslanda	Västra Götaland	25,8*	Ja	Nej
	Göteborg: Bergsjön	Västra Götaland	25,8*	Ja	Ja
13	Eskilstuna	Södermanland	25,8	Ej svar	Ej svar
14	Hedemora	Dalarna	25,5	Ja	Nej
15	Haninge	Stockholm	25,2	Ja	Nej
16	Söderhamn	Gävleborg	25,1	Ja	Nej
17	Bollnäs	Gävleborg	25	Nej	Nej
18	Upplands-Bro	Stockholm	24,9	Nej	Nej
19	Ockelbo	Gävleborg	24,8	Ja	Nej
20	Hudiksvall	Gävleborg	24,8	Ja	Nej
21	Eda	Värmland	24,8	Nej	Nej
22	Borlänge	Dalarna	24,8	Ja	Nej
23	Oxelösund	Södermanland	24,7	Nej	Nej
24	Haparanda	Norrbottnen	24,7	Nej	Nej
25	Sigtuna	Stockholm	24,6	Ja	Nej
26	Karlskoga	Örebro	24,5	Ja	Ja
27	Orsa	Dalarna	24,4	Ja	Nej
28	Nynäshamn	Stockholm	24,4	Ja	Ja
29	Fagersta	Västmanland	24,4	Ja	Nej
30	Östersund	Jämtland	24,3	Ja	Nej
31	Surahammar	Västmanland	24,1	Nej	Ja
32	Norrköping	Östergötland	24,1	Ej svar	Ej svar
33	Norberg	Västmanland	24,1	Ej svar	Ej svar
34	Tyresö	Stockholm	24	Nej	Nej
35	Ragunda	Jämtland	24	Nej	Nej

* Siffran gäller kommunen som helhet

¹⁶ Uppgifter ur Barnfattigdomen i Sverige, årsrapport 2006. Siffrorna avser år 2004.

Sveriges kommuner har ansvar för att alla föräldrar får det stöd de behöver för att kunna vara trygga föräldrar för sina barn. Det stöd som ensamstående mödrar efterfrågar är dels av ekonomisk natur, och dels av social karaktär. Mammorna önskar sig bland annat avlastning, stödsamtal och samtalsgrupper.

Under mars 2007 gjorde Rädda Barnen en rundringning till de 35 kommunerna som har högst andel barn med ensamstående föräldrar, för att fråga vilket stöd de erbjuder för föräldrar, och i synnerhet för ensamstående mammor. I de tre storstäderna valde vi ut de två stadsdelar som har höst respektive lägst andel barn som lever i ekonomisk utsatthet. Vi frågade inte efter socialtjänstens individuella insatser mot familjer med social problematik, och inte heller efter den familjerådgivning som kommunerna enligt lag är skyldiga att erbjuda. Istället ville vi undersöka om kommunerna erbjuder öppet, förebyggande arbete till exempel i form av föräldragrupper, föräldracirklar, föreläsningar eller träffar. De föräldragrupper som ordnas för blivande och nyblivna föräldrar av mödravårds- och barnavårdscentralerna är dock inte med i enkäten. Resultatet framgår av tabell 2.

De flesta av de 38 kommunerna/stadsdelarna i enkäten rapporterar att de har någon form av öppet föräldrastöd. Tio kommuner har inget stöd alls. Bland dem som svarat ja är det vanligaste att man ordnar en eller flera föräldracirklar enligt någon av de mest kända föräldrastödsmetoderna, som till exempel COPE, Komet, och Aktivt föräldraskap. Det gäller till exempel Sundbyberg, Rinkeby, Bromma, Solna, Rosengård, Upplands Väsby, Landskrona, Torslanda, Bergsjön, Haninge, Ockelbo, Sigtuna, Orsa och Fagersta. I Rinkeby finns dessutom en telefonrådgivning och i Hedemora ett föräldracafé en gång i månaden. I bland annat Filipstad, Landskrona, Hudiksvall och Nynäshamn har man verksamhet som riktar sig särskilt till unga mammor, i Ockelbo nämner man inte bara unga mammor utan också unga pappor. I Munkfors och Hedemora finns pappagrupper.

Bara fem av de 38 kommunerna/stadsdelarna har erbjudit något stöd för ensamstående mammor under det senaste året. En av de fem är Karlskoga. Där har man genomfört fyra träffar, efter att en ensam mamma själv tagit initiativet. Det var en engångsföreteelse, enligt uppgiftslämnaren. I Surahammar är träffarna till för unga och ensamstående mammor. I Nynäshamn är stödet egentligen inte primärt riktat till de ensamstående, utan det består av COPE-cirklar som är öppna för alla föräldrar. Men kommunen ordnar barnpassning för att möjliggöra för ensamstående föräldrar att delta. I Bromma har familjecentralen en kväll för ensamstående mammor varannan vecka. Munkfors har haft en verksamhet särskilt för ensamstående mammor, men den upphörde på grund av pengabrist.

Rädda Barnens rundringning tyder på att kommunernas stöd till ensamstående mammor är mycket dåligt utvecklat. De kommuner som har högst andel barn till ensamstående har ett särskilt ansvar och skulle kunna bli föregångare på området. Rädda Barnen uppmanar alla Sveriges kommuner att ta reda på mer om vilket stöd de ensamstående mödrarna just i deras kommun efterfrågar, och att därefter utveckla verksamhet i olika former.

Årsrapport 2006: Samtalen ökar – fler än någonsin fick stöd

Att vara förälder är ett stort ansvar och alla föräldrar behöver någon gång en annan vuxen att prata med, dela erfarenheter med och fråga om råd. Det kan ske antingen genom enskilda samtal eller i föräldragrupper. Vissa föräldrar kan behöva mer stöd än andra. Rädda Barnens erfarenheter från det mångåriga arbetet med föräldrategeltelefonen visar att separerade och ensamstående föräldrar, pappor, föräldrar till tonåringar och föräldrar med utländsk bakgrund bör uppmärksammas särskilt av kommunerna.

Rädda Barnen erbjuder stöd till föräldrar men arbetar också för att samhället ska förbättra sin verksamhet. Rädda Barnens arbete ska ses som ett komplement, och inte vara det enda som erbjuds!

Rädda Barnens Föräldrategeltelefon startade år 1991. Behovet av det stöd som föräldrategeltelefonen erbjuder visar inga tecken på att minska, tvärtom ökar det. År 2006 hade Rädda Barnen kontakt med fler föräldrar och andra vuxna än under något år tidigare.

Det förklaras bland annat av att Rädda Barnen nu även erbjuder stöd via e-post. Den 18 april startade Rädda Barnens Föräldramejl. Den fungerar på samma sätt som föräldrategeltelefonen, enda skillnaden är mediet. Mejlen utgör ett komplement till telefonen, som upplevs som värdefullt av de föräldrar som har lättare för att skriva än prata i telefon. En annan fördel är att man kan mejla när som helst under dygnet och inte är beroende av öppettider.

Mejlen är ett led i Rädda Barnens arbete med att bredda och vidareutveckla stödet till föräldrar. Ett annat led i det arbetet är verksamheten i Rädda Barnens lokalföreningar. Allt fler av dem erbjuder stöd till föräldrar. Det kan se ut på många olika sätt. En del lokalföreningar ordnar öppna föreläsningar eller träffar för föräldrar, andra samlar föräldragrupper som träffas regelbundet och diskuterar olika problem i föräldraskapet.

Under år 2006 tog Rädda Barnens Föräldrategeltelefon emot 1 892 samtal. Det är en ökning på cirka 15 procent jämfört med år 2005. Föräldramejlen hade kontakt med 357 personer. Det betyder att vi sammanlagt hade 2 249 kontakter, fler än någonsin tidigare!

Den följande statistiken baseras på 1 669 av dessa kontakter. Det som räknats bort är:

- Kontakter som inte handlade om enskilda barn: Istället kanske man ville diskutera något man sett på tv som rör barn och föräldrar. Ibland ville man också ha hjälp att hitta information i någon fråga.
- Busringningar, samtal från förvirrade eller berusade personer, sexsamtal etcetera.

- Samtal från vaneringare, det vill säga personer som ringer väldigt många gånger med samma ärende. Vaneringare är ofta personer som är låsta i ett visst förhållningssätt till sitt problem. De kan till exempel känna sig kränkta av myndigheter eller vara uppfyllda av hat till en före detta make eller maka.

Föräldrarnas mejlen är en nystartad verksamhet, vilket innebär att man inte kan göra jämförelser med tidigare år. Mejlkontakterna är också betydligt färre än telefonsamtalen, och metoderna för statistikföring är fortfarande under utveckling. Det betyder att mejlstatistiken har luckor och inte håller för korstabuleringar. I en del fall handlar därför den följande texten enbart om samtalen till föräldraretelefonen och i en del fall redovisas sammanlagda siffror för telefon och mejl.

Vem ringer och skriver?

Liksom tidigare år kom huvuddelen av samtalen till föräldraretelefonen från mammor (72 procent), och förhållandevis få från pappor (14 procent). Andelen samtal från andra vuxna, till exempel släktingar, vänner till familjen, grannar eller skolpersonal har ökat långsamt genom åren och låg under 2006 på den högsta nivån någonsin (14 procent). I föräldrarnas mejlen var andelen kontakter från andra än föräldrarna ännu högre, 21 procent. En förklaring till ökningen kan vara en större uppmärksamhet i samhället på barn som far illa till exempel på grund av våld i familjen.

Tabell 3. Vem ringer/skriver?

	Antal telefonsamtal	%	Antal mejl	%	Summa tel och mejl	S:a %
Pappa	192	14	27	8	219	13
Mamma	961	72	228	69	1 189	71
Annan	184	14	67	21	251	15
Uppgift saknas	2	0	8	2	10	1
Summa	1 339	100	330	100	1 669	100

De vanligaste problemen

Ett samtal eller mejl till Rädda Barnen handlar egentligen sällan om en enda sak. Ofta kommer man in på flera olika problem under samtalets gång. Men i statistiken redovisar vi bara det ämne som den som kontaktar oss själv presenterar som huvudproblemet eller anledningen till samtalet. Tre kategorier står tillsammans för över hälften av både samtal och mejl.

En skillnad mellan innehållet i samtal och mejl är värd att notera. I föräldrarnas mejlen är det vanligare att man tar upp svåra problem med barn som far illa på grund av våld, missbruk eller psykisk ohälsa i familjen. I övrigt fördelar sig ämnena på ungefär samma sätt.

Den viktigaste uppgiften för svararna i telefon och mejl är att stödja den som ringer. Det gör man genom att ge av sin tid, lyssna med empati och tillsammans med föräldern resonera om vilka möjligheter till förändring som står till buds. Många av de problem som tas upp kräver insatser av andra i barnets närhet för att lösas, till exempel skolan, socialtjänsten eller barnpsykiatrien. Svararens roll blir

då ofta att motivera och uppmuntra föräldern att ta kontakt med den som kan medverka till att problemen löses. Ett samtal till föräldratelefonen kan vara början på en process som leder till förändring.

Tabell 4. Huvudproblem i samtal och mejl år 2006

	Antal samtal	%	Antal mejl	%	S:a antal, tel o mejl	S:a %
Barnets utveckling och gränssättning	264	20	56	17	320	19
Skilsmässa	239	18	66	20	305	18
Våld, missbruk eller psykisk ohälsa i familjen	226	17	76	23	302	18
Relationsproblem i familjen	96	7	18	5	114	7
Skolproblem	96	7	15	5	111	7
Utåtagerande beteende hos barnet	87	6	13	4	100	6
Depression, självdestruktivitet hos barnet	73	5	10	3	83	5
Riskbeteende hos barnet	66	5	20	6	86	5
Otillräcklighet som förälder	65	5	13	4	78	5
Övriga problem med barnets fysiska eller psykiska hälsa	51	4	10	3	61	4
Våld, förövaren utom familjen	23	2	14	4	37	2
Övriga problem i familjen	15	1	7	2	22	1
Annat	27	2	12	4	39	2
Uppgift saknas	11	1	0	0	11	1
Summa	1 339	100	330	100	1 669	100

Problem som rör barnets utveckling och gränssättning är liksom tidigare år det vanligaste samtalsämnet i telefonen. I mejlen ligger det på tredje plats. Den här sortens samtal är särskilt vanliga när det gäller tonåringar och handlar då som regel om osäkerhet kring gränssättning, till exempel hemkomsttider, fickpengar, datorvanor, skolarbete eller hur mycket tonåringen ska hjälpa till hemma. Samtal om små barn kan till exempel röra sig om svårigheter med mat, sömn eller samspel med andra barn. De problem det handlar om är som regel av mindre allvarlig och djupgående karaktär. De kan kännas nog så svåra när man befinner sig mitt i dem, men det rör sig om den sortens oro och osäkerhet som alla föräldrar känner någon gång.

Skilsmässor och konflikter kring vårdnad, boende och umgänge är den andra av de tre vanligaste samtalskategorierna. 18 procent av samtalen och 20 procent av mejlen rör detta ämne. Samtalen om skilsmässoproblem kan till exempel handla om hur man som förälder ska prata med barnen om en förestående skilsmässa, och hur man ska ordna det för barnen på bästa sätt med boende, dagis och skola. Många samtal kommer från separerade föräldrar som har svårt att samarbeta, till exempel från mammor som är missnöjda med att pappan inte håller överenskommelser. Skilsmässor är det absolut vanligaste samtalsämnet när pappor ringer. Papporna uttrycker ofta känslor av sorg och maktlöshet, och beskriver till exempel hur mamman helt dikterar villkoren eller försöker hindra dem från att träffa barnen. Pappors samtal om skilsmässor behandlas i föräldratelefonens årsrapport 2004.

Många samtal handlar om djupa och långvariga konflikter som kan ha varit uppe i rätten flera gånger, och föräldrarna kan då vara så upptagna av sin egen konflikt att barnets bästa kommit helt i skymundan.

Barn som far illa på grund av våld, missbruk eller psykisk ohälsa i familjen är det vanligaste ämnet i föräldrarejlen (23%), och i telefonen det tredje vanligaste. Samtalen handlar ofta om föräldrar med en svår social problematik och problemen kan ha funnits under hela barnets liv. Mycket ofta rör det sig om en pappa som misshandlar och kränker både mamman och barnen, inte sällan missbrukar han också alkohol eller droger. Ibland handlar samtalen om misstänka eller konstaterade sexuella övergrepp. Det är vanligast att pappan är den som slår eller kränker, men det är inte heller ovanligt med samtal om mammor som misshandlar barn fysiskt eller psykiskt. När någon annan än föräldrarna hör av sig är barn som far illa det i särklass vanligaste samtalsämnet. Föräldratelefonens årsrapport 2005 innehåller en fördjupning i dessa samtal.

Relationsproblem i familjen. Samtal om konflikter och samarbetsvårigheter mellan de vuxna, mellan en vuxen och ett barn eller mellan barnen. Det kan till exempel röra föräldrar med olika syn på gränssättning, en styvförälder som barnen inte tycker om eller syskon som ständigt är i luven på varandra.

Skolproblem, till exempel mobbning, skoltrötthet, dåliga resultat. Dessa samtal handlar ofta om barn som behöver extra stöd i skolan till exempel för att de har svårt att koncentrera sig eller för att de blir illa behandlade av andra barn. Föräldrarna beskriver hur de försöker få skolan att ge barnet det stöd det behöver, ofta utan några resultat. En del samtal handlar om barn som givit upp helt och skolkar eller vägrar gå till skolan.

Utåtagerande beteende, aggressivitet hos barnet. Problem med aggressivitet är lika vanliga i alla åldersgrupper utom de allra yngsta, under två år. De är något vanligare att samtalen handlar om pojkar än flickor. Föräldrar med yngre barn ringer för att barnet får vredesutbrott vid minsta motgång, kastar saker, skriker och slåss. Tonåringar kan vara hotfulla mot föräldrarna och ibland slå dem eller syskonen.

Depression, självdestruktivt beteende hos barnet. Samtal om depressioner, ätstörningar, självskadebeteende som till exempel att skära sig och självmordstankar handlar nästan bara om tonåringar och det är något vanligare att det handlar om flickor än om pojkar.

Riskbeteende, till exempel droger, kriminalitet, riskabla sexvanor. Här rör det sig om föräldrar som är verkligen oroliga, vanligen över sin tonåring. Det kan vara en pojke som kommit med i ett gäng som ägnar sig åt stöld och dricker alkohol. Det kan också vara en flicka som dras till betydligt äldre och kriminellt belastade pojkvänner.

Känslor av otillräcklighet som förälder. Här handlar det om föräldrar som tvivlar på sin egen förmåga. De kan vara uttröttade och deprimerade eller känna sig ensamma. Ofta kommer dessa samtal från mammor med barn under två år, som undrar om de egentligen duger som föräldrar. När ensamstående mammor

ringer kommer detta ämne högt upp på listan över samtalsämnen. Det kan då också handla om mammor med äldre barn, som känner att de inte räcker till för alla krav i jobbet och hemma, och som sällan får avlastning eller tid för sig själva.

Övriga problem med barnets psykiska eller fysiska hälsa. Samtalen i denna kategori kan handla om barn som behandlas för fysisk sjukdom, föräldrar som är oroliga för olika symtom på sjukdom, eller barn med övervikt, tvångstankar, fobier och liknande.

Våld, förövaren utom familjen. Samtal som handlar om barn som utsatts för våld eller sexuella övergrepp av andra barn eller av någon vuxen som inte hör till familjen. Ibland handlar det också om barn som själva utsatt andra barn för våld eller övergrepp. I föräldrarejlen är detta ämne något vanligare än i telefonen.

Övriga problem i familjen kan till exempel vara ekonomiska bekymmer, arbetslöshet, sjukdom eller dödsfall i familjen. Några av samtalen handlar om ensamstående mammor som har svårt att få pengarna att räcka.

Barnets familj: Växelvis boende vanligt

En stor majoritet av barnen som samtalen handlar om har skilda föräldrar. Hela 19 procent bor växelvis, alltså ungefär lika mycket hos mamma som hos pappa. Andelen har ökat sedan år 2005. Även i riket som helhet har andelen barn som bor växelvis ökat starkt. Enligt SCB bor numera 18 procent av alla barn med skilda föräldrar växelvis, mot 4 procent år 1992-93.

Tabell 5. Vilken typ av familj lever barnet i?

	Antal samtal 2006	% 2006	Justerad %
Med båda föräldrarna	323	24	26
Med förälder o styvförälder	103	8	8
Med ensam mamma	450	34	36
Med ensam pappa	57	4	5
Växelvis	237	18	19
Annat	74	5	6
Uppgift saknas	95	7	-
Summa	1 339	100	100

Barnets ålder: Flest samtal om tonåringar

Under 2000-talet har utvecklingen långsamt gått mot ett ökat fokus på de äldre barnen. Samtalen om de allra yngsta barnen har minskat och samtalen om åldersgrupperna 13-17 och 18 och över har ökat. År 2006 handlade 44 procent av samtalen om ungdomar från tretton år och uppåt. Samtal om tonåringar handlar oftast om gränssättningsfrågor. Andra vanliga ämnen är skolproblem, depressioner och riskbeteende.

Det är inte lätt att vara tonåring i Sverige eller andra länder i västvärlden. Under tonårstiden ska man successivt frigöra sig från föräldrarna och vänja sig vid att inte längre vara barn utan en vuxen människa.

Det är inte heller lätt att vara tonårsförälder, att hitta en lagom blandning av tillit och kontroll, att reagera med lugn och förnuft på allt i omvärlden som kan utgöra

hot mot tonåringen. Samtidigt blir man som tonårsförälder allt mer ensam med sitt ansvar. Kontakten med både skolan och andra föräldrar brukar minska snabbt när barnen kommer upp i högstadiet.

Sveriges kommuner är dåliga på föräldrastöd, i synnerhet när det gäller föräldrar till tonåringar.

Hela en tredjedel av samtalen om de yngsta barnen, under två år, handlar om skilsmässoproblem. Andra vanliga samtalsämnen är våld i familjen och känslor av otillräcklighet som förälder. Även samtal om 2-6 åringar och 7-12-åringar handlar ofta om skilsmässorelaterade problem och om våld.

I de två yngre åldersgrupperna handlar något fler samtal om pojkar än om flickor, medan samtalen om barn från sju år och uppåt oftare handlar om flickor. Störst är skillnaden i gruppen 18 år och över där 58 procent av samtalen handlar om flickor.

Det finns en liten skillnad i barnets ålder mellan telefonen och mejlen. I föräldr mejlen handlar det något oftare om yngre barn, men slår man samman telefonsamtal och mejl kvarstår dominansen för samtal om tonåringar.

Tabell 6. Samtal och mejl fördelade efter barnets ålder

	Antal samtal	%	Antal mejl	%	Summa tel och mejl	%	Justerad %
Under 2	48	4	9	3	57	3	4
2-6	302	23	84	25	386	23	24
7-12	378	28	100	30	478	29	30
13-17	487	37	87	26	574	34	36
18 och över	93	7	11	3	104	6	6
Uppgift saknas	31	1	39	12	70	4	0
Summa	1 339	100	330	99	1 669	99	100

Vem ringer om vad?

Över 70 procent av samtalen till föräldrtelefonen kommer från mammor. Mammornas samtal rör ett ganska brett spektrum av ämnen. Problem kring barnets utveckling och gränssättning ligger i topp, men även samtal om skilsmässor och våld är vanliga.

När pappor ringer är skilsmässor det i särklass vanligaste samtalsämnet, även om andelen minskat en hel del jämfört med år 2005. Istället har pappors samtal om utveckling och gränssättning och våld ökat, så att pappornas samtalsämnen något mer liknar mammornas.

När någon annan än föräldrarna ringer handlar det i 40 procent av fallen om barn som far illa på grund av våld, missbruk eller psykisk ohälsa i familjen. Den som ringer är ofta barnets mormor, moster eller annan kvinnlig släkting. Ibland är det också en väninna till mamma, styvmor, en granne eller lärare. Ju svårare problemen är i familjen desto mer synliga blir de för omvärlden. Om en eller båda föräldrarna brister i sin förmåga att ta hand om barnet kan det ofta vara svårt för

vuxna i omgivningen att veta vad man ska göra. Hur kan man gripa in så att det blir bättre för barnet och inte istället värre?

Tabell 7. De vanligaste samtalsämnena i föräldratelefonen efter upp-
ringande.

	Antal samtal	procent 2006	procent 2005
Pappa			
Skilsmässa	59	31	43
Utveckling o gränssättning	37	19	16
Väld, etc	23	12	8
Relationsproblem i familjen	14	7	9
Skolproblem	13	7	4
Mamma:			
Utveckling o gränssättning	218	23	24
Skilsmässa	161	17	14
Väld, etc	132	14	12
Skolproblem	74	8	6
Utåtagerande beteende	71	7	6
Relationsproblem i familjen	65	7	9
Annan:			
Väld, etc	71	40	35
Skilsmässa	19	10	17
Relationsproblem i familjen	17	9	13

Mer att läsa

Tidigare årsrapporter från Rädda Barnens Föräldraretelefon och andra publikationer från Rädda Barnens kan laddas ned/beställas från www.rb.se/bokhandel

Rädda Barnens Föräldraretelefon, årsrapport 2004: Skilda pappor – skilda barn

Rädda Barnens Föräldraretelefon, årsrapport 2005: Barn som far illa – de svåraste samtalen

Ensam är fattig. En fördjupningsstudie om barnfattigdom bland barn till ensamstående föräldrar.

Barnfattigdomen i Sverige, årsrapport 2006.

I skilda världar. Barns upplevelser av skilsmässa – en enkätundersökning.

Familjerådgivning för barn. Skiljas.rb.se, årsrapport, februari 2007.

RÄDDA BARNENS
FÖRÄLDRATELEFON:

020-786 786

WWW.RB.SE/FORALDRAR